

## «ԻՆՉ ՏՈՒՐ ՔՈ ՅԱՎԸ»

Այսպես է խորագրել 1988 թ. դեկտեմբերյան ամիս երկրաշարժի և նրան հաջորդող ծանր օրերի մասին պատմող իր գիրքը լրագրող, «Հայաստան» թերթի գլխավոր խմբագրի տեղակալ Տիգրան Նիկողոսյանը: Մշակույթի հայկական ֆոնդի հրատարակած այս գրքի սկզբում հեղինակն ասում է, որ ինքն այն չի գրել աղետը վերապրողների անթեղված վերքերը բորբոքելու համար, այլ գրել է նրանց համար, ովքեր չեն տեսել և չեն ապրել մղձավանջային այդ օրերը և գրել է նրանց մասին, ովքեր ծանր այդ օրերին օգնության ձեռք մեկնեցին մեր ժողովրդին և ասացին. «*Ինչ տուր քո ցավը*»:

Գրքում աղետի գոտին ներկայացված է տարածաժամանակային երեք չափումներով՝ երկրաշարժից առաջ, երկրաշարժի օրերին և հետո: Առաջին՝ «Հիշողության թերթիկ» ակնարկում հեղինակը պատմում է 1986 թ. Սպիտակ իր ամոքանիկ գործուղման մասին: Նույն կերպ քերում է 1980-ական թթ. իր գործուղումներից վերհուշներ և քաղվածքներ այդ ընթացքում գրված հոդվածներից, որոնցում պատմվում է, թե այն շրջաններում, ուր մի քանի տարի անց հարվածելու էր ամիս երկրաշարժը, մեր ժողովուրդը, դարասկզբի ծանր տասնամյակները հաղթահարելով, ինչպես էր արդեն ուղղել իր մեջքը և սկսել ապրել լիարժեք աշխատանքային ու գիտամշակութային կյանքով: 1988 թ. երկրաշարժից հետո լրագրողը նորից անցնում է այդ նույն ճանապարհներով, հանդիպում իր ակնարկների հերոսներին կամ խոնարհվում նրանց թաղմ շիրիմների առջև...

Ինչպես մեր ժողովրդի պատմության վերջին տասնամյակի համար, այնպես էլ գրքի կառուցվածքային մասն հղացման տեսանկյունից, դարձակետային է դեկտեմբերի յոթը, որը հեղինակը կարողացել է ներկայացնել զարմանալիորեն այնքան կենդանի և ընդհանրացված կերպով: Այդ տողերն ընթերցելիս թվում է, թե ժամանակը ետ է գլորվել և 1988-ի փետրվարյան վերազարթոնքին հաջորդած հերթական լարված օրն է սկսվում՝ միութենական մամուլի հերյուրանքներով և Արցախից եկող ծանր լուրերով լեցուն, ապա մայրաքաղաքը ևս ցնցվում է երկրաշարժի ալիքներից և, դեռ մեկ ժամ էլ չանցած, Երևան են սկսում հասնել առաջին լուրերը և, վերջապես, ժամը 14.00-ին ռադիոյով հնչում է «Արտակարգ հաղորդում»-ը:

Երկրաշարժին հաջորդած օրերի մասին, սակայն, հեղինակն արդեն որպես վերհուշ չի գրում՝ հետադարձ մի հայացքով դիտարկելով 1988-ի դեկտեմբերը, այլ այն ներկայացնում է այդ օրերին «Դպրություն» թերթում, ուր ինքը դարձյալ խմբագրի տեղակալ էր, ընթերցողների աղետի գոտուն օգնելու մասին հայտնող իրենց հավաստիացումներով, որոնց շնորհիվ այս գիրքը իրենում կրում է այն օրերի կենդանի թրթիռը: Նման նյութերով, հեղինակի իսկ բնորոշմամբ, անկասելիորեն «սկսվում էր հյուսվել մեծ ցավի տարեգրությունը»:

Տպագրված ու չտպագրված այս թղթակցություններն ու նամակները, ինչպես նաև մի շարք լուսանկարներ խնամքով պահելով և դրանք անհրաժեշտ մեկնաբանություններով, բացատրություններով ու խորհրդածություններով վարպետորեն իրար միահյուսելով, ներկայացնում է ոչ միայն այդ օրերի ժամանակագրությունը, այլև, որ ամենակարևորն է, այդ օրերի ժողովրդային հավաքական ընկալումը և անկեղծ ու ինքնաբերական արձագանքը, երբ հանրապետության տարբեր շրջաններից խմբագրությունն ստանում էր գրեթե միանման բովանդակությամբ և հուզականությամբ գրված նամակներ:

Համամյան գեղեցիկ և հուզիչ օրինակներով պատմվում է նաև, թե հայ ժողովրդի ցավին ինչպես արձագանքեցին խորհրդային Միության ու աշխարհի ժողովուրդները և մախկին Միության տարբեր հանրապետություններում ինչ ջերմությամբ ապաստան տրվեց մեր աղետյալ հայրենակիցներին:

Ինչպես սկզբում ասացինք, գրքում դեկտեմբերյան երկրաշարժը ներկայացվում է տարածածամանակային երեք չափումներով՝ երկրաշարժից առաջ, այդ օրերին և հետո: Երկրաշարժին մախորդող շրջանի մասին գրելիս՝ Նիկողոսյանը շարունակ ցույց է տալիս, թե դարասկզբին Եղեռն, ապա և քաղաքացիական պատերազմ, հեղափոխություն, 1937 թ., Հայրենական մեծ պատերազմ ու 1947 թ. աքսոր տեսած սերունդը ինչպես կարողացավ 1950-ական թվականներից ոտքի կանգնել և ուղղել իր մեջքը:

Երկրաշարժից 10 տարի անց գրված այս գիրքը հեղինակն ավարտում է 1998 թ. օգոստոսով և սեպտեմբերով թվագրված երկու դրվագներով, որոնք արդեն մվիրված են աղետի գոտում կյանքի վերընձնուղմանը:

Մաղթենք, որ երկրաշարժից ևս 10 տարի անց Տիգրան Նիկողոսյանը շարունակի այս գիրքը՝ արդեն գրելով, թե ինչպես, իր պատերի նման, ետերկրաշարժյան սերունդը ևս, մեր ժողովրդին բնորոշ տոկունությամբ և արարելու ձիրքով, ամոքեց ահեղ երկրաշարժի ու դաժան պատերազմի հասցրած վերքերը՝ վերստին ծաղկեցնելով և շենացնելով մեր Հայրենիքը:

**ՎԱՐԴԱՆ ԳԵՎՐԻԿՅԱՆ**